

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการพัฒนามนุษย์อันเป็นทรัพยากรที่มีค่าและเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อันมีผลทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยและการศึกษาถูกคาดหวังให้มีบทบาทสำคัญในการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (วิจารณ์ พานิช, 2556, หน้า 11) สำหรับการศึกษาของประเทศไทย ได้มีวิวัฒนาการด้านแนวคิดและกระบวนการเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษามาเป็นลำดับ โดยหนึ่งในแนวทางเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรภายนอกและกระจายอำนาจการบริหารจัดการลงสู่ท้องถิ่น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 (4) ได้บัญญัติไว้ว่า รัฐส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนาและเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษาให้เท่าเทียมและให้สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (วิระพร เชื้ออ่ำ, 2553, หน้า 1-2) สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีความสามารถและอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข การดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีพลังและมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องยึดเงื่อนไขและหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ คือ 1) ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ (School-Based Decision Making) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้โรงเรียนเป็นอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) การให้ความร่วมมือ

(Collaboration) กำหนดให้บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการจัดการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมแสดงความคิดเห็น หรือร่วม กำกับ ดูแล เป็นต้น 3) ใช้การกระจายอำนาจ (Decentralization) ในการบริหารจัดการ ได้แก่ การบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการ บริหารทั่วไป โดยให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเป็น ผู้รับผิดชอบและ 4) ความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (Accountability) มีการกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ และภารกิจของผู้รับผิดชอบ หลักความรับผิดชอบนี้ถือว่าใครได้รับ มอบหมายหน้าที่ใดต้องรับผิดชอบต่องานนั้นให้เกิดผลดีที่สุดและต้องสามารถตรวจสอบ ความสำเร็จได้เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดขึ้น (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550 หน้า 45)

สำหรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้กำหนดและให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัด การศึกษาตามมาตรา 8 (2) การจัดการศึกษาให้ยึดหลักสังคมมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา และมาตรา 9 (6) ว่าการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ ยึดหลักการกระจายอำนาจ ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 41 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษา ระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับ ตามความพร้อมความเหมาะสมและความต้องการภายใน ท้องถิ่นและมาตรา 42 ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินความพร้อมใน การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและได้ มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังเปิดโอกาสให้ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วน ร่วมเป็นคณะกรรมการในคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการเขตพื้นที่ การศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิระพร เชื้ออ่ำ, 2553 หน้า 4) ซึ่งนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ตามมาตรา 24 (6) ที่มุ่งให้การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคลากรในชุมชน ทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (ชัญญา อภิบาลกุล, 2545, หน้า 8)

จากการรายงานของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา พบว่า สมรรถภาพและ ศักยภาพ ในการแข่งขันของคนไทยด้อยกว่าหลายประเทศรวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้ง

สังคมไทยเผชิญกับปัญหานานัปการ เช่น ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ความยากจน ความเสื่อมทางศีลธรรม ปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดและที่สำคัญ คือ ระบบการศึกษาของไทยยังมีข้อจำกัด ทำให้การศึกษาไม่สามารถที่จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความสงบสุข สะดวก ปลอดภัย มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ปัญหาที่เกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับสถาบัน การศึกษาในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ คุณภาพการจัดการศึกษา เป็นประเด็นวิกฤตที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน หลักฐานที่แสดงถึงสภาพความตกต่ำของการศึกษาที่ชัดเจน (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2555, หน้า 3) ยืนยันได้จากผลการประเมินการจัดอันดับโดย Internation Institute for Management Development พบว่าในปี 2556 การศึกษาไทย อยู่ในอันดับที่ 51 จาก 60 ประเทศ ผลการประเมินการทดสอบ PISA ทั้งด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน ผลการจัดอันดับ 400 มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลกโดย Times Higher Education World Rankings ปี 2555-2556 มีมหาวิทยาลัยไทยเพียงแห่งเดียวที่ติดอยู่ในกลุ่ม 351-400 และจากรายงานขีดความสามารถในการแข่งขันด้านคุณภาพการจัดการศึกษา ของ World Economic Forum (WEF) ปรากฏว่าคุณภาพทางการศึกษาของไทยอยู่ในอันดับ 8 รั้งท้ายของกลุ่มประเทศอาเซียน (ผู้จัดการออนไลน์, 2556, หน้า 1)

ผลสะท้อนของคุณภาพการจัดการศึกษาที่ตกต่ำดังกล่าวข้างต้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ขาดประสิทธิภาพโดยเฉพาะ ในสถานศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในความรับผิดชอบ จำนวน 33,736 โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 24,805 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 50.15 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด โรงเรียนเหล่านี้กระจุกกระจายอยู่ในชนบท ซึ่งประสบปัญหาหลายประการ เช่น ขาดแคลนครู ครูสอนไม่ครบชั้นเรียน ขาดสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน งบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอสำหรับการจัดการศึกษาแก่นักเรียนและค่าใช้จ่ายในด้านค่าสาธารณูปโภค สอดคล้องกับ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2558, หน้า 14) ได้กล่าวถึง สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กว่า สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล นักเรียนมีฐานะยากจน จากการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. ตลอดระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมาพบ 5 ปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสถานศึกษาขนาดเล็ก คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ นักเรียนมีปัญหาอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร ครูภัณฑ์และสื่อการเรียนการสอน ครูมีไม่

เพียงพอจึงต้องจัดชั้นเรียนควบรวม ทำให้นักเรียนไม่ได้รับความรู้ที่เหมาะสม ขาดระบบ ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ ทำให้ไม่สามารถใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ที่จำนวนนักเรียนลดลงมีแนวโน้มจะถูกยุบรวมเพราะคุณภาพผู้เรียนไม่เป็นตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด เพื่อลดจำนวนให้น้อยลงและต้องใช้ทรัพยากรสูงในการพัฒนาให้มีคุณภาพ เมื่อไม่ได้รับการสนับสนุนตามความจำเป็น จึงมีคุณภาพการจัดการศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐาน จากการประเมินมาตรฐานโรงเรียน โดยสำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จากตัวชี้วัดคุณภาพ 17 รายการ ปรากฏว่าโรงเรียนยังมีขนาดเล็กจะมีระดับมาตรฐานต่ำกว่าโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่เกือบทุกรายการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558, หน้า 5) และจากการสรุปผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา รอบแรกและผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบ 2 ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนร้อยละ 2 อยู่ในระดับปรับปรุง ร้อยละ 67.91 อยู่ในระดับพอใช้ มีเพียงร้อยละ 29.99 ที่อยู่ในระดับดี ซึ่งถือว่ายังไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งในปีการศึกษา 2558 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก (2558-2561) ต่อเนื่องจากแผนยุทธศาสตร์เดิมให้สามารถดำรงอยู่ ตามความจำเป็นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ โดยมอบหมายให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตทั่วประเทศ สรุปผลนวัตกรรมกรรมการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบที่เป็น แบบอย่างเพื่อให้สามารถขยายผลให้กว้างขวางขึ้น (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2558, หน้า 6) จากปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีนโยบายสร้างความเข้มแข็ง และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาสถานศึกษาขนาดเล็กให้สูงขึ้นในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอนและด้านคุณภาพนักเรียน โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพสถานศึกษาขนาดเล็กไว้ คือ บริหารส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก การรวมสถานศึกษาขนาดเล็ก การยุบหรือการเลิกล้มสถานศึกษาขนาดเล็ก ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวให้คำนึงถึงผลกระทบต่อประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าและการบริหารจัดการที่อาศัยความร่วมมือของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน

ประกอบการ และสถาบัน สังคมอื่นๆ (เจตนา เมืองมูล, 2551, หน้า 65)

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและชุมชน ถึงแม้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 จะมีบทบัญญัติในการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาก็ตาม ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ไม่สามารถทำได้ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย จากงานวิจัยพบว่า ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อยมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ชัญญา อภิบาลกุล (2545, หน้า 4-5) ; สมศักดิ์ มัจฉาวิทยากุล (2547, หน้า 2) ที่กล่าวว่า การศึกษาไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมติดตามผลการบริหาร การศึกษาในปัจจุบันถูกรวบงำและผูกขาดโดยภาครัฐ ส่วนกลางยังเป็นผู้กำหนดและควบคุมหลักสูตรการเรียนการสอนค่อนข้างมาก อีกทั้งสถานศึกษาก็ไม่สามารถสนองความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนได้ เพราะสถานศึกษาทำในสิ่งที่ตนเองคิดและเข้าใจ ส่วนครูและผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ผู้ปกครองคิดว่า ภาระหน้าที่ของการจัดการศึกษานั้น เป็นหน้าที่ของสถาบัน การศึกษา ส่วนผู้ปกครองและชุมชนไม่เห็นมีความจำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะชุมชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ดีว่าประชาชนและบุตรหลานต้องการอะไร ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้หลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการที่กฎหมายกำหนด การมีส่วนร่วม ในฐานะทรัพยากรบุคคล การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนช่วยเหลือทั่วไปสอดคล้องกับ ไพรัช อรรถกามาพันธ์ (2552, หน้า 20-21) ได้กล่าวถึง บทบาท ความสำคัญและวิธีการ มีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาว่าบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีหลายบทบาท เช่น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ เป็นผู้แทนองค์กร ผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา โดยให้ใช้สถานประกอบการ การให้วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการมีส่วนร่วมแสดง

ความคิดเห็นในการจัดการศึกษา การรับทราบรายงานการจัดการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา และชุมชนยังมีบทบาทการมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายถึงการที่บุคคล พ่อ แม่ ผู้ปกครองคนในชุมชน ท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หรือแม้กระทั่งการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา

การมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน การแบ่งงานกันทำ การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน บทบาทของความร่วมมือจะขยายออกไปจากการให้ความร่วมมือทางด้านการศึกษา ไปสู่ความร่วมมือในการสร้างความเข้มแข็งในด้านอื่นๆ อีกด้วย โดยเฉพาะสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสมควรจัดกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงาน/องค์กรที่สมัครใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือภายใต้หลักการกระจายอำนาจและความเป็นนิติบุคคล โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำทางการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสม คล่องตัว สมบูรณ์ เรียบร้อย มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา (อุทัย ดุลยเกษม, 2550, หน้า 24) สอดคล้องกับ พิสิษฐ เทพไกรวัล (2554, หน้า 29) ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบการปฏิบัติงานหรือเชื่อมโยงบทบาทของ กลุ่มบุคคล องค์กร/หน่วยงานต่างๆ ที่เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้างและรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์และควรคำนึงถึงส่วนองค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วมและเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ การมีสมาชิก ผู้นำเครือข่าย การมีส่วนร่วมของสมาชิก การเรียนรู้ร่วมกัน การลงทุน การสื่อสาร การมีผลประโยชน์ร่วมกัน และความสนใจร่วมกัน รวมทั้งสมาชิกต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาค สมัครใจ การแลกเปลี่ยน การบริหารจัดการและการปฏิบัติงานโดยมีจุดหมายร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555, หน้า 36) ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติและได้ประสบปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น มีความเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยกระบวนการเครือข่ายความร่วมมือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาใน

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กได้ เพราะหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแล้วก็จะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดคุณภาพ สอดคล้องกับจิณฉัตร ปะโคทัง (2549, หน้า 251) ที่ได้ศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น โรงเรียนกันทรารมณี จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทำให้ชุมชนเกิดความเป็นเจ้าของรักและหวงแหนโรงเรียน และมีความต้องการที่จะพัฒนาและส่งเสริมให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนสอดคล้องกับ วีระพร เชื้ออ่ำ (2553, หน้า 186) ที่ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทัศนคติที่ดีที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้การสนับสนุนส่งเสริมในด้านงบประมาณ และบุคลากรเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพ

จากที่กล่าวถึงข้างต้น จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนยังไม่มี การดำเนินงานอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้มีบทบัญญัติในการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาก็ตาม ชุมชนก็ไม่สามารถทำได้ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้เพราะชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาอย่างไม่เพียงพอ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่ามีความสำคัญและจำเป็นมากสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาที่จะทำให้การบริหารโรงเรียนในสังกัด โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กบรรลุตามจุดมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษาดำเนินงานตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและแก้ปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

คำถามของการวิจัย

1. องค์ประกอบและความต้องการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เป็นอย่างไร
2. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ควรมีลักษณะอย่างไร
3. การใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้เพียงใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่พัฒนาขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตการศึกษาครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา เนื้อหา และตัวแปรในการศึกษา ตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปรในการศึกษา

ระยะที่ 1 การหาองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วม

ของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

เป็นขั้นตอนการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา และขอขยายภารกิจของการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ตามบทบาทหน้าที่ของชุมชนและแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เป็นขั้นตอนที่ศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในขั้นตอนของการวิจัยเชิงสำรวจ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2559 จำนวน 29,135 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 4,920 คน ครู จำนวน 19,295 คน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 4,920 คน รวมทั้งสิ้น 29,135 คน

2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2559 จำนวน 378 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 126 คน ครูผู้สอน จำนวน 126 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 126 คน รวมทั้งสิ้น 378 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) การได้มาของกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบหลายขั้น (Multi-stage random sampling)

2.2 เนื้อหาของการวิจัย ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

ขนาดเล็กใน 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารการศึกษา ด้านการจัดการศึกษา ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ด้านการกำกับดูแล และตรวจสอบการจัดการศึกษา ด้านการประเมินผลการจัดการศึกษา

2.3 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่ 3 การยกย่องรูปแบบจากการศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบผลสำเร็จภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ในขั้นตอนนี้เป็นการยกย่องรูปแบบจากการศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบผลสำเร็จภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกย่องรูปแบบ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของรูปแบบการบริหารที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน (Best Practice) จำนวน 2 รูปแบบ คือ เสอเพลอ โมเดล (SorPhole Model) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 และแก่งจันทร์ โมเดล (Kangjan Model) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 34 คน ประกอบด้วย ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 10 คน ครูผู้สอน จำนวน 10 คน และกรรมการสถานศึกษาจำนวน 10 ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน

2. สิ่งที่ศึกษา

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย กลุ่มบุคคล/หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม สภาพปัญหาก่อนดำเนินการ องค์ประกอบของรูปแบบ วิธีดำเนินงานตามรูปแบบ ผลสำเร็จจากการดำเนินงาน และแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และรายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (SAR)

3. ระยะเวลา

ผู้วิจัยดำเนินการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) ผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของรูปแบบเสอเพลล โมเดล (SorPhole Model) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรธานี เขต 2 และแก่งจันทร์ โมเดล (Kangjan Model) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เดือน มกราคม 2560

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การสร้างและยืนยันรูปแบบ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการตอบแบบสอบถามของผู้ทรงคุณวุฒิ

1. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ คณะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัดซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงขององค์กรปกครองส่วนถิ่น จำนวน 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิระดับโรงเรียน จำนวน 2 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ระยะที่ 3 การทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการพัฒนาร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ระยะนี้เป็นการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาทดลองใช้จริงกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1 โรงเรียน

1. พื้นที่ในการศึกษา

1.1 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ที่เป็นพื้นที่ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านโนน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

1.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ได้แก่ ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้แทนกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนกรมการศึกษานอกโรงเรียน ของโรงเรียนที่ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ผลที่ได้จากการดำเนินงานตามรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้คู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หลังจากดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ที่เป็นพื้นที่ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 การดำเนินการวิจัย

ดำเนินการรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2 แหล่งข้อมูลในการศึกษา

แหล่งข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ ปีการศึกษา 2559 และ 2560 ตามเอกสารบันทึกพัฒนาการระดับปฐมวัย เอกสารรายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (National Test) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รายงานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบบันทึกพัฒนาการนักเรียนระดับปฐมวัย ผลการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รายงานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. การสอบถามความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องต่อผลการใช้รูปแบบเป็นการประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อผลการใช้รูปแบบ

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลศรีชมพู จำนวน 5 คน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านโนน จำนวน 1 คน ครู
จำนวน 4 คน ผู้แทนกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 25 คน กรรมการสถานศึกษา จำนวน
7 คน และตัวแทนนักเรียน จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 57 คน

2.2 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจ
ที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา
ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามความ
พึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจั
ดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็น
แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ใช้เวลาในการวิจัยตั้งแต่
ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2561

ความสำคัญของการวิจัย

1. ความสำคัญในเชิงวิชาการ

1.1 ได้ข้อมูลสภาพความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริม
คุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2 ได้ข้อมูลด้านปัจจัย/เงื่อนไขที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3 ได้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการ
จัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่หน่วยงานอื่น
สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสมเพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปการ

เรียนรู้และปฏิรูปการศึกษาต่อไป

2. ความสำคัญในเชิงปฏิบัติ

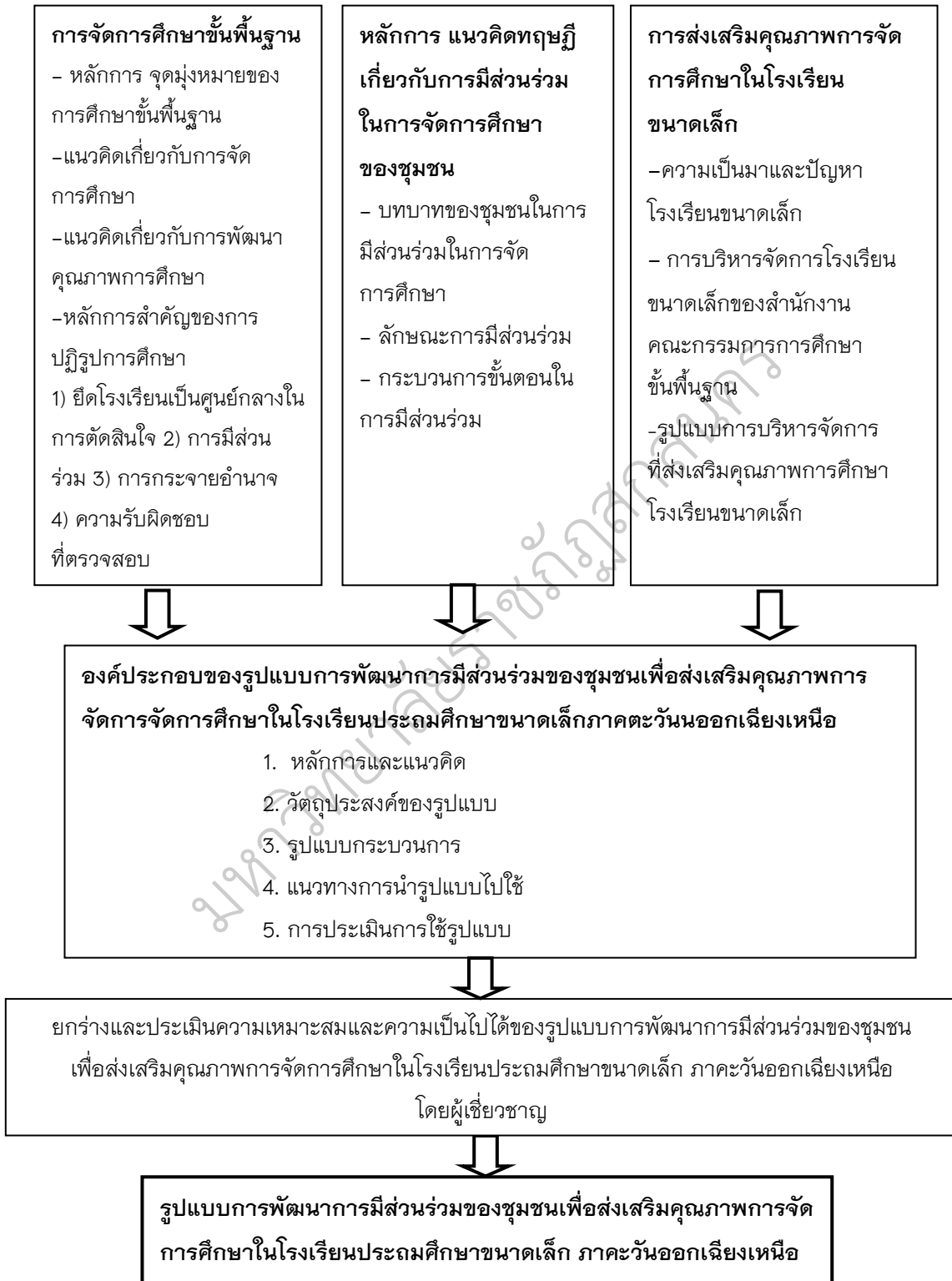
2.1 ในช่วงระหว่างการดำเนินการวิจัย โรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องเป็นผู้จัดการข้อมูล จัดเก็บข้อมูล นำข้อมูลมาเพื่อเป็นฐานในการระดมความคิดเห็น และเสนอแนะปัญหา นำเสนอปัญหาและหาทางแก้ไข ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดจากการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงและนำเสนอแนวทางใหม่เพื่อการแก้ไขปัญหาให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

2.2 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการวิจัยในครั้งนี้ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและหน่วยงานต้นสังกัด ได้รับประโยชน์โดยตรงในการนำแนวทางการปฏิบัติของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดกระบวนการปฏิบัติงานและแก้ปัญหาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน และมีคุณภาพต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวคิดองค์ประกอบของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามแนวคิดของ ชัญญา อภิบาลกุล (2545), สายใจ คำช่วย (2545), รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548), ประสาท เทียงอยู่ (2548), ปรีดาวรรณ อินทรวิมลศรี (2548), จิณณวัตร ปะโคทัง (2549), สุระพี อาคมคง (2550), อภิชัย นุชเนื่อง (2550), วีรพร เชื้ออ่ำ (2553), สรวาดิ เพ็งศรีโคตร (2554), Brown and Moberg (1980), Bush (1986) จากการศึกษาดังกล่าวได้นำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้เห็นเป็นรูปธรรม

2. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง แบบแผนการดำเนินการจัดการศึกษา ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเกี่ยวกับวิธีการที่บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ

2.1 หลักการและแนวคิด หมายถึง สาระสำคัญที่เป็นความเชื่อ ความรู้สึกทัศนคติ แง่คิด และประสบการณ์ที่นำมาสู่แนวทางปฏิบัติ

2.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ หมายถึง ข้อกำหนดที่ต้องการให้บรรลุ หรือประสบความสำเร็จจากการใช้รูปแบบ

2.3 รูปแบบกระบวนการ หมายถึง กระบวนการหรือองค์ประกอบขั้นตอนการดำเนินการตามรูปแบบเพื่อให้เกิดความสำเร็จประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วม คณะกรรมการ ขอบข่ายและภารกิจงานจัดการศึกษาและขั้นตอนการปฏิบัติงาน

2.4 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ หมายถึง วิธีการนำรูปแบบไปปฏิบัติใน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระยะวางแผนและเตรียมความพร้อม (Planning Stage) และระยะที่ 2 การดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบ (Operation Stage)

2.5 การประเมินการใช้รูปแบบ หมายถึง การประเมินผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการนำรูปแบบไปใช้ที่ส่งผลในสามด้าน คือ ผลต่อผู้เรียน ผลต่อสถานศึกษา และผลต่อชุมชน

3. ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคล หน่วยงาน/องค์กร ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ความเกี่ยวข้องของสมาชิกในชุมชน และนอกชุมชนที่มีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน และเป็นกระบวนการที่ประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่นได้เข้ามาเกี่ยวข้องในการส่งเสริม

คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยร่วมแสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็น
 พ้องต้องกัน ตลอดจนร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของโรงเรียน โดยมี
 วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหา และหาแนวทางพัฒนาโรงเรียน ซึ่งการมีส่วนร่วม
 นั้นจะมีตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล
 และร่วมในการเสนอแนะในกิจการของโรงเรียน

5. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของ
 ชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

6. ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ความรู้สึก ที่นำไปสู่
 จุดมุ่งหมาย หรือเหตุผล การกระทำของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริม
 คุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วยความต้องการ
 ใน 5 ด้าน ดังนี้

6.1 ด้านการบริหารการศึกษา หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของ
 ชุมชนในการวางแผนการจัดการศึกษา การประชุมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานด้าน
 การศึกษา การประสานงาน การรายงานการจัดการศึกษาและการติดตามผลการจัด
 การศึกษา

6.2 ด้านการจัดการศึกษา หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ในการกำหนดนโยบาย รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการกำหนด
 วิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ พันธกิจ เป้าประสงค์ มาตรฐานสถานศึกษา รวมทั้งการจัดทำ
 แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา การกำหนดเป้าหมายด้าน
 วิชาการและหลักสูตรสถานศึกษาและแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา

6.3 ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา หมายถึง ความต้องการ
 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดบรรยากาศ แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้ง
 การพัฒนาอาคารสถานที่ การจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายใน
 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ควบคุม กำกับ ดูแล บำรุงรักษาทรัพย์สินของ
 สถานศึกษา การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของ
 ผู้เรียน

6.4 ด้านการกำกับดูแล และตรวจสอบการจัดการศึกษา หมายถึง ความ
 ต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับทราบข้อมูลด้านวิชาการและการจัดการเรียน
 การสอน กำกับ ติดตามให้จัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา รับทราบแผนงบประมาณ

การเบิกจ่ายงบประมาณของสถานศึกษา รวมถึงการประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณตามแผนการกำกับดูแลและการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจการนักเรียน

6.5 ด้านการประเมินผลการจัดการศึกษา หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดนโยบายการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สนับสนุนให้นำมาตรฐานของสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติ กำหนดวิธีการประเมินการดำเนินการบริหารจัดการศึกษา รับทราบความก้าวหน้าและความสำเร็จในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการและการประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าในการจัดการศึกษา

7. โรงเรียนประถมศึกษานขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเป็นสถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ มาตรา 35 และมีนักเรียนรวม 120 คน ลงมา ไม่รวมสถานศึกษาเอกชนและสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

8. การส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง ผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษานขนาดเล็ก แล้วทำให้โรงเรียนขนาดเล็กเกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ ดังนี้

8.1 ผลการดำเนินการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ที่ร่วมดำเนินการทดลองจัดการศึกษาตามรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษานขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ที่ร่วมดำเนินการทดลองการใช้รูปแบบ

8.2 การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หมายถึง คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (National Test) ของโรงเรียนขนาดเล็กมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นกว่าปีการศึกษาที่ผ่านมา

8.3 คุณภาพการบริหารงานในโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียน

ขนาดเล็ก สามารถบริหารจัดการในการแก้ปัญหาในด้าน คือ ด้านอัตรากำลังครู ด้านงบประมาณ และด้านอาคารสถานที่ให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

9. การประเมินรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง กิจกรรมที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ตัดสินรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้วิธีการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบ ประเมินผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทางการเรียน และประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

9.1 ความเหมาะสมของรูปแบบ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ต่อรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่าสามารถนำไปใช้ส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กได้เพียงใด

9.2 ความเป็นไปได้ของรูปแบบ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ต่อรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่ามีความสอดคล้องกับบริบทและแนวการดำเนินงานในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กอย่างไร

9.3 ผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทางการเรียน หมายถึง ผลการประเมินค่าเฉลี่ยตามแบบบันทึกพัฒนาการนักเรียนระดับปฐมวัย ผลการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รายงานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ก่อนใช้รูปแบบปีการศึกษา 2559 และหลังใช้รูปแบบปีการศึกษา 2560 ของโรงเรียนที่ของโรงเรียนบ้านโนน

9.4 การประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หมายถึง ระดับความนิยมเชิงด้านความรู้สึกที่ดีของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ศรีชมพู ผู้บริหารโรงเรียนบ้านโนน ครู ผู้แทนกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน กรรมการ

สถานศึกษาและตัวแทนนักเรียนต่อผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน
เพื่อส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี